

Nurnisa Erişmiş – Kimliği Silinen Bedenler: Zorla İslam’a Geçirilen Ermeni Kadınlar ve Kız Çocukları

Posted on 11/06/2026

Bu makale, 1915 Soykırımı sırasında zorla İslam’a geçirilen Ermeni kadın ve kız çocuklarının deneyimlerini; kimliğin silinmesi, beden denetim altına alınması ve feminist direniş ekseninde incelemektedir. Tarihsel anlatılara, hayatta kalanların tanıklıklarına ve diaspora çalışmalarına dayanarak, zorlamanın ve bedensel işaretlemenin bir tahakküm aracı olarak sistematik biçimde nasıl kullanıldığını ortaya koymakta; kadınların özerkliklerini ve kültürel hafızalarını korumak için geliştirdikleri stratejileri ele almaktadır.

Giriş

1915 Ermeni Soykırımı, yalnızca kitlesel ölüm ve yerinden edilme trajedisi değil, aynı zamanda kadınların toplumsal ve kültürel kimliğine yönelik bir saldırıydı. Raporlar ve tarihsel anlatılar, binlerce kadın ve kız çocuğunun Ermeni kimliğini silmek amacıyla zorla İslam’a geçirildiğini, kaçırıldığını ya da dövmelendiğini göstermektedir. Çoğu zaman zorla evlendirme ve bedensel işaretleme ile birlikte yürütülen İslamlaştırma süreci, kadın bedenlerini denetim altına alma ve yeniden tanımlama yönünde bilinçli bir girişimi temsil eder.

Dorian Jones’un Voice of America’da yayımlanan “Ermeni Kökenini Keşfeden Türklerin Sayısı Artıyor” başlıklı makalesi, Ermeni soyundan geldiğinin öğrenilmesinin hâlâ derin bir kültürel sarsıntı yarattığını belirtir. Makale, bu olguyu daha geniş bir tarihsel travma ve kolektif hafıza bağlamına yerleştirerek feminist tarihsel analizin önemini vurgular.

Tarihsel Bağlam: Medz Yeghern ve Zorla İslamlaştırma

Osmanlı-Türk devletinin Ermeni nüfustan kurtulma kampanyası, toplumsal cinsiyete göre seçici ve yaşa duyarlı çeşitli stratejiler içeriyordu. Amaç, Ermeni kimliğini ortadan kaldırmak ve onun gelecekte yeniden üretilmesini engellemektir. Bu amaç, Ermeni olarak görülen herkesin kitlesel biçimde öldürülmesini zorunlu kılmıyordu; gerekli görülen şey, Ermeni kimliğini gelecek kuşaklara aktarabilecek olanların tasfiyesiydi. Bu nedenle, istisnasız olmasa da sürecin ilk evresindeki genel eğilim yetişkin erkeklerin öldürülmesiydi. Ermeni etno-dinsel kimliğini gelecek kuşaklara aktarma potansiyeli bulunmayanlar ise hayatta bırakılabiliyor, hatta sömürülebiliyordu. Nitekim kadın bedenlerine, genç kızlara ve erkek çocuklara el konulması, onların Müslüman nüfus içine katılması bu yaklaşımın sonucuydu. Başka birçok demografik mühendislik projesinde de kullanılan bu strateji, savaş, sürgün ve katliamların yol açtığı nüfus kaybının etkilerini azaltmakla kalmadı; aynı zamanda tehcir ve katliamlara kitlesel katılımı teşvik eden bir rol de oynadı. “Savaş ganimeti”, yalnızca Ermeni mallarının yağmalanmasını değil, kadınlara ve çocuklara büyük ölçüde sınırsız erişimi de içeriyordu (Ekmekçioğlu, 2013).

Medz Yeghern, yani Büyük Felaket sırasında, Ermeni kadınların hayatta kalması çoğu kez failer tarafından dayatılan zorlayıcı önlemlere boyun eğmelerini gerektiriyordu. Zorla İslam’a geçirilme ve Türk ya da Kürt hanelerine alınma, gönüllü bir inanç değişimi değil; kültürel ve ailevi köklerle bağı koparmaya yönelik mekanizmalardı. Fiziksel olarak hayatta kalan kadınlar, çoğu zaman kültürel ve toplumsal kimliklerini kaybederek yalnızlaştırılmış ve yabancılaşmış bireylere dönüştüler.

Kadınlara, çoğu zaman yüzlerine ya da ellerine yapılan dövmeler, hem mülkiyet işareti hem de kimliği silme aracı olarak kullanıldı. Kürt kültüründe deq olarak bilinen dövmeler, İslam öncesine uzanır ve geleneksel olarak aşiret aidiyetini, güzelliği ya da nazardan korunmayı simgeler. Ancak soykırım sırasında dövmeler, kadınları mülk olarak işaretleyen ve Ermeni toplumuna yeniden katılmalarını engelleyen bir denetim ve kültürel silme aracına dönüştürüldü.

Bedenin Denetimi ve Kimliğin Silinmesi

Dövmeler ve zorla din değiştirme, bedenin iktidarın merkezi bir alanına nasıl dönüştüğünü açıkça gösterir. Failler bu uygulamaları hâkimiyet ve sahiplik iddiasında bulunmak için kullanırken, Ermeni toplumu ve uluslararası gönüllüler şiddeti belgelemeye ve hayatta kalanların topluma yeniden katılımını kolaylaştırmaya çalıştı. Buna rağmen bedensel işaretler, kadınların toplumsal konumlarını sınırladı; aidiyet duygularını ve kimliklerini yeniden kurma süreçlerini zorlaştırdı.

Feminist analiz, bu uygulamaların önemini özellikle görünür kılar. Bunlar yalnızca kültürel ifadeler değil, kadın özerkliğini bastırmayı, etnik kimliği silmeyi ve patriyarkal hiyerarşileri güçlendirmeyi amaçlayan bilinçli stratejilerdi. Hayatta kalan kadınların kimliklerini gizleme, aileleriyle gizli iletişim kurma ve destek ağları oluşturma gibi yöntemleri, hem bireysel dayanıklılığı hem de kolektif direnişi yansıtır.

Hayatta Kalanların Tanıklıkları ve Diaspora Çalışmaları

Keghart Magazine’de yayımlanan “İslamlaştırılmış Ermenileri Karşılayalım” ve “İslamlaştırılmış Ermeniler Köklerini Keşfediyor” gibi makaleler, on binlerce Ermeni yetimin zorla din değiştirmeye maruz bırakıldığını ve köle, hizmetçi ya da eř olarak sömürüldüğünü aktarmaktadır. Alice Aliye Alt’ın tanıklığı, İslam’ı benimsemeye zorlanan ve kimlikleri bugün yeniden keşfedilen Hemşin Ermenilerinin tarihsel deneyimini görünür kılar. Bu anlatılar, kimliğin silinmesi, zorla asimilasyon ve kültürel hafızanın korunması için verilen mücadelenin sürekliliğini göstermektedir.

Kurtarma Çalışmaları ve Yeniden Topluma Katılmanın Zorlukları

Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki kurtarma çalışmaları, misyonerler ve gönüllüler tarafından kurulan yetimhanelerde birçok hayatta kalana sığınak sağladı. Ancak tüm bu çabalara rağmen dövmeler, kadınların Ermeni toplumuna tam anlamıyla yeniden katılmasını engellemeye devam etti. Kadınların hikâyeleri, soykırımın bedensel özerklik ve toplumsal aidiyet üzerindeki kalıcı etkilerini ortaya koyar; kültürel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin derin sonuçlarını gösterir.

Vartanuş-Hangül'ün Tanıklığı

“Benim adım Hangül. Diyarbakırlıyım, solcuyum ve ateistim. Dedem Hüseyin, Zirkî aşiretindendi; Lice ve Hazro’da Ermenileri öldürmesiyle bilinirdi. O suçlardan dolayı suçlu ve sorumluydu. Anneannemin Ermeni kocasını öldürdü, bütün malına el koydu ve onu Müslüman ve Kürt olmaya zorladı. Anneannemin adı Vartanuş’tu; benim adım Hangül. İki isim de aynı anlama geliyor. Hayatı boyunca hiçbir zaman mutlu olmadı ve onu ikinci eşi olarak alan adamı hiçbir zaman sevmeydi. Bugün bana sorarsanız, kendimi Kürt dedeme değil, Ermeni anneanneme bağlı hissediyorum.”

Yüz yıl önce IŞİD yoktu, ama Kürt Hamidiye alayları vardı. IŞİD’in Kürtlere yaptığını, Hamidiye alayları Ermenilere yaptı. Görsel ve alıntı birlikte, bu makalenin ele almaya çalıştığı katmanlı travmayı ve miras alınan vicdanı açığa çıkarır; kışkırtmak için değil, sorumlulukla hatırlamak için. Bugün Hangül hâlâ Diyarbakır’da yaşıyor ve anneannesi Vartanuş’un hafızasını yaşatmaya çalışıyor. Bu, makalenin onurlandırmak istediği kesintisiz hatırlama zincirinin canlı bir tanıklığıdır.

Feminist Sonuçlar

Feminist bir bakış açısından, Ermeni kadınların soykırım sırasındaki deneyimleri toplumsal cinsiyet, kùltür ve iktidar arasındaki kesişimi açığa çıkarır. Bedenin bir denetim alanı olarak kullanılması ve kadınların geliştirdiği direniş stratejileri, aşırı baskı koşulları altında bile ortaya çıkan dayanıklılığı ve özneyi görünür kılar. Bu tarihler, kitlesel şiddet, kimlik ve insan hakları çalışmalarına toplumsal cinsiyete dayalı analizlerin mutlaka dahil edilmesi gerektiğini vurgular.

Sonuç

1915 Soykırımı sırasında Ermeni kadın ve kız çocuklarının zorla din değiştirmeye, kaçırılmaya ve dövmelemeye maruz bırakılması; toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve kimlik silmeyi anlamak açısından kritik bir mercek sunar. Bu deneyimler, kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları savunuculuğuna ilişkin güncel tartişmalar bakımından da kalıcı bir önem taşır. Hayatta kalanların hafızasını onurlandırmak ve kadın bedenleri üzerindeki tarihsel denetimi analiz etmek, geçmişteki adaletsizliklerle yüzleşmenin ve bugünün ve geleceğin adalet mücadelelerine yön vermenin temel adımlarıdır.

Önerilen Kaynaklar / Dipnotlar

L. Ekmekçioğlu. "Kidnapping Girls, Rescuing Girls: During World War I and the Armistice Years in Istanbul, Armenian and Muslim Women." Journal/Publisher, 2013.

Jones, Dorian. "The Number of Turks Discovering Their Armenian Heritage Is Increasing." Voice of America, 2015.

Keghart Magazine. "Let's Welcome Islamicized Armenians." 2015.

Keghart Magazine. "Islamized Armenians Discover Their Roots." 2015.

Alt, Alice Aliye. Hemşin Ermenileri ve zorla din değiştirme üzerine tanıklıklar. Keghart Magazine.

Dadrian, Vahakn N. The History of the Armenian Genocide: Ethnic Conflict from the Balkans to Anatolia to the Caucasus. Berghahn Books, 1995.

Suny, Ronald Grigor. They Can Live in the Desert but Nowhere Else: A History of the Armenian Genocide. Princeton University Press, 2015.